

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Плашовецького Олександра Андрійовича
«Кримінально-правова диференціація віку», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право (Львів, 2017. - 200 с.)

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена, у першу чергу, необхідністю подальшого поглибленого дослідження віку людини як однієї з найважливіших категорій кримінального права. Традиційно, в доктрині кримінального права, вік людини розглядається як ознака суб'єкта складу злочину, що має важливе значення при вирішенні питань про притягнення осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень, до кримінальної відповідальності. Дискусії точаться переважно навколо мінімального та похилого віку суб'єкта складу злочину, а також питань, зв'язаних з акселерацією та ретардацією у розвитку неповнолітніх. Дещо менше уваги приділяється проблемам віку потерпілого від злочину. Слід погодитися з автором дисертації про привілейоване кримінально-правове становище малолітніх, неповнолітніх та осіб похилого віку.

Окремі питання даної проблематики традиційно зауважуються у кримінально-правовій літературі. Разом з цим, необхідно звернути увагу на те, що в такій площині спеціального монографічного дослідження кримінально-правової диференціації віку особи в Україні немає.

Теоретико-прикладне значення опрацювання окресленої проблематики очевидне. Вона має пряме відношення до гуманізації чинного законодавства України, приведення його європейських стандартів. Її наукове розроблення з сучасних, співзвучних часові методологічних позицій сприятиме розвитку науки кримінального права, матиме відчутний позитивний вплив на правозастосувальну практику і тим самим служитиме захисту прав і свобод

людини.

Про актуальність теми рецензованого дисертаційного дослідження свідчить також її тісний зв'язок з науковими програмами, планами та темами.

Наукове дослідження було виконано відповідно до положень розділу 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015; розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015, Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); в межах НДР Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечений:

- достатньо широким використанням літературних джерел (всього використано 233 наукових джерела);
- використанням емпіричного матеріалу, зокрема, відповідних постанов Пленуму Верховного Суду України, рішення місцевих судів України, пам'яток права;
- належною нормативно-правовою базою дослідження. Дисертаційне дослідження базується на актах міжнародного права, Конституції України, чинному законодавстві України;
- використанням зарубіжного законодавчого досвіду регламентації віку особи в кримінальному законодавстві.

Зібраний автором теоретичний і практичний матеріал вправно аналізується з використанням різноманітних методів наукового пошуку, які є

традиційними для науки кримінального права. Належна методологія дослідження є також підтвердженням обґрунтованості наукових положень, висновків, пропозицій, викладених в рецензованій дисертації.

Таким чином, обґрунтованість отриманих в ході дисертаційного дослідження О.А. Плашовецьким теми «Кримінально-правова диференціація віку» результатів, висновків і пропозицій забезпечена завдяки використанню достатньо широкої джерельної бази, традиційних для кримінально-правових досліджень методичних прийомів аналізу поставлених проблем.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і пропозицій, які виносяться на захист. Положення, висновки і пропозиції, які є результатами дисертаційного дослідження О.А. Плашовецького і винесені ним на захист, дійсно відзначаються достовірністю та науковою новизною. В рецензованій дисертації висунуто ряд положень, які є новими для кримінально-правової науки або наділені істотними ознаками новизни. Серед них найбільш вагомими, на погляд офіційного опонента, є наступні з них:

-пропозиція про закріплення в законодавстві поняття « немовля», під яким запропоновано розуміти дитину віком до одного року, а також про доцільність доповнення відповідних складів злочину такою кваліфікуючою ознакою;

-положення про регламентацію в законодавстві поняття « вікова неосудність» та його ознаки;

-обґрунтування необхідності доповнення ч.1 ст.66 КК кваліфікуючою ознакою « вчинення злочину особою похилого віку»;

- пропозиції щодо широкого та вузького нормативного розуміння поняття « вік особи»;

- твердження про історичну зумовленість нормативного закріплення диференціації віку особи;

- положення про доцільність законодавчої регламентації механізму помякшення кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють злочини у віці 18-21 рр.

Крім того, дисертант в процесі розв'язання основних проблем сформулював ряд часткових висновків, які також можна оцінити як такі, що мають наукову новизну, практичну значимість та в сукупності сприяють поглибленню дослідження проблем кримінально-правової диференціації віку особи.

Повнота викладу матеріалів дисертаційного дослідження в опублікованих працях дисертанта та їх апробація. Матеріали дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у десяти опублікованих працях дисертанта, п'ять з яких опубліковані в фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, а також одна стаття, опублікована у науковому виданні іноземної держави. Основні проблемні питання дослідження доповідалися на чотирьох наукових конференціях.

Положення, висновки та рекомендації, які містяться в рецензованому дисертаційному дослідженні, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих робіт, в дисертації не використовувалися.

Основні положення дисертації впроваджені в діяльність головного управління Національної поліції у Львівській області, а також у начальний процес Львівського університету бізнесу і права.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що всі поставлені у її плані питання розкриті достатньо повно. Положення та висновки, попри дискусійність окремих з них, належним чином обгрунтовані.

Науковий апарат дисертації відповідає встановленим вимогам. Вона написана літературною українською мовою з використанням багатьох спеціальних джерел, має достатню науково-практичну спрямованість, що

підкреслює її значимість як для теорії, так і для практики застосування кримінального законодавства. Стиль викладання тексту – науковий.

Зміст автореферату і основних положень дисертації ідентичні.

Важливість одержаних автором дисертації наукових результатів для юридичної науки, правозастосовної і правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. Найбільш істотні наукові результати дисертаційного дослідження теми «Кримінально-правова диференціація віку» мають різнопланове значення для юридичної науки та практики.

Вказане дисертаційне дослідження заповнює ряд прогалин, які існували в теорії кримінального права, є основою для подальших досліджень проблем застосування та вдосконалення чинного законодавства України.

Викладені в дисертації пропозиції можуть бути використані:

а) у сфері науково-дослідної діяльності – як теоретична основа для подальших наукових розробок проблем диференціації віку кримінальної відповідальності;

б) у правотворчості – для подальшого вдосконалення кримінально-правових норм, що регламентують диференціацію віку кримінальної відповідальності;

в) у правозастосовній діяльності-при розслідуванні та розгляді судами кримінальних проваджень, де виконавцем або співучасником кримінального правопорушення є неповнолітній;

г) у навчальному процесі – при викладанні курсів Загальної та Особливої частин кримінального права, при підготовці підручників і навчальних посібників, у науково дослідній роботі аспірантів, магістрів, студентів.

Поряд із загальною достатньо високою позитивною оцінкою дисертації Плашовецького О.А., ознайомлення з нею виявило окремі застереження, певні неточні формулювання, дискусійні моменти.

1. Тема дисертаційного дослідження сформульована зрозуміло. Між тим, як побажання, можна було б її дещо уточнити, додавши слово «особи». Тоді тема була б такого формулювання: «Кримінально-правова диференціація віку особи».

2. План дисертаційного дослідження складений вдало. Він дозволив дисертантові на належному рівні і з достатньою повнотою викладу розкрити тему дисертації. Разом з тим виявлено ряд редакційних застережень. Підрозділ 1.1. «Поняття віку особи та його диференціація в кримінальному праві» перекликається з темою дисертації через термін «диференціація», який стосується роботи в цілому. Сама ж кримінально-правова диференціація віку особи розкривається головним чином, в розділах 2 і 3 дисертації.

Видається штучним виділення окремо підрозділів 1.2 «Історія розвитку законодавства про вік суб'єкта злочину» та 1.3 «Історія розвитку законодавства про вік потерпілого від злочину». На думку опонента, названі підрозділи доцільно було об'єднати в один підрозділ під такою єдиною назвою: «Становлення та розвиток законодавства про диференціацію віку особи в кримінальному праві».

3. В дисертації автор неодноразово посилається на вирішення окремих питань віку особи в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав (наприклад, с. 66-69, 81-82, 128). Думається, що дане питання в перспективі заслуговує окремого і більш поглибленого аналізу в окремому підрозділі «Законодавче регулювання віку особи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав», який входив би структурно у перший розділ роботи.

4. Окремі твердження дисертанта є неточними або неповними:

а) на сторінці 16 дисертації автор пише, що «... особа досягає певного віку не у день свого народження, а з наступного дня з 00.00 годин». Наступний же день починається не з 00.00 годин, а з першої хвилини часу наступної доби. Тому, вірним є твердження, що особа вважається такою, яка

досягла відповідного віку, не в день народження, а з початку наступної доби, яка йде за днем народження. Тобто, з першої хвилини наступної доби;

б) на сторінці 67 дисертації міститься твердження: «Зразковий КК США встановлює його (вік суб'єкта – В.К.) в межах 16 років». Перше, «Зразковий кримінальний кодекс США» не є чинним нормативним актом, тому він нічого не «встановлює». Це є доктринальна модель кримінальний кодексу, кінцевий його 13-й варіант, розроблений Інститутом американського права. Він не планувався як чинний КК США. За словами одного з його розробників проф. Шварца, він мав послужити зразком запрошення до реформи кримінального законодавства. Більшість штатів США скористалися його концептуальними положеннями для удосконалення своїх кримінальних кодексів;

в) наведені на сторінці 67 дані про вік кримінальної відповідальності в окремих штатах США є дещо неповними і неточними. Там автор пише, що цей вік, згідно КК Міннесоти становить – 14 років, у КК Колорадо та Луїзіани – 10 років, в КК Джорджії та Іллінойсу – 13 років, в КК Нью-Гемшир і КК Техасу – 15 років, в КК штату Нью Йорк – загальний вік – 16 років, а тяжкі вбивства: другого ступеня – 13 років, першого ступеня, згвалтування, викрадення людини, підпал, напад першого ступеня – 14-15 років. Однак, слід додати, що в 13 штатах США (Нью-Мехіко, Алабама, Флорида та ін.) нижня межа віку кримінальної відповідальності в кримінальних кодексах взагалі не визначена. Це питання в кожному конкретному випадку вирішується судом. Друге, питання віку кримінальної відповідальності та покарання вирішується не лише в КК окремих штатів, а й у їх Конституціях та федеральному кримінальному законодавстві. Складністю кримінально-правового регулювання в США є наявність 53 суб'єктів цього регулювання. До системи кримінального законодавства США входить законодавство 50 штатів, федерального округу Колумбія, вільно приєднаної Республіки Коста-Ріка, федеральне законодавство;

г) недоречним є посилання дисертанта на застосування коефіцієнта IQ (айк'ю) при визначенні розумової відсталості особи (с.с. 95, 96, 97, 103 роботи). Такий коефіцієнт в Україні не використовується з огляду відсутності нормативної бази та відповідних методик. В окремих зарубіжних державах, наприклад Республіка Польща, він застосовується. Між тим, до нього є багато обґрунтованих критичних зауважень, зокрема в інтернеті, щодо його ефективності;

д) на сторінці 71 дисертації міститься неточний термін «артедація». Очевидно тут має місце друкарська помилка, бо коли йдеться про відставання неповнолітнього у фізичному (психічному) розвитку – «вікова незрілість», «вікова неосудність», то в таких випадках в наявній кримінально-правовій літературі використовують термін «ретардація». Поряд з ним, як антипод, застосовують термін «акселерація» – прискорений розвиток неповнолітнього (Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Укл.і гол. Ред. В.Т.Бусел.-К.: Ірпінь: ВТВ Перун , 2009. С. 18,1216) ;

е) іноді дисертант (с. 82, 92, 104 дисертації) застосовує побутовий термін «нести» в контексті кримінальної відповідальності, що не відповідає термінології чинного КК України, де застосовуються в таких випадках терміни «може наставати» (ч. 2 ст. 18 КК), «підлягає» (ч. 2, 3 ст. 19 КК, ст. ст. 20, 21-22, 29, 30 та ін. КК України);

є) неточним є твердження дисертанта на с. 5 дисертації та с.1 автореферату про те , що визначення поняття «малолітня особа» законодавець залишив на розсуд осіб, які застосовують норми кримінального законодавства. Це твердження вірне лише щодо кримінального законодавства, бо в інших галузях законодавства, зокрема, у ст.31 Цивільного кодексу України та ч.2 ст.6 Сімейного кодексу закріплено, що малолітньою є особа, яка не досягла чотирнадцяти років. Такий підхід наявний і в доктрині кримінального права.

5. На с. 105 дисертації автор вірно ставить питання про доцільність доповнення КК статтею 20-1, в якій потрібно закріпити поняття, ознаки та наслідки вікової неосудності. Однак, він не запропонував редакції цієї статті.

6. Дисертація не позбавлена окремих дискусійних положень:

а) на с.с. 4, 8 автореферату та с.с. 9, 159 та ін. дисертації автор стверджує, що дорослими є особи – жінки у віці від 18 до 55 років, а чоловіки з 18 до 60 років. В роботі бракує належного обґрунтування цього твердження. Якщо ж автор «прив'язує» його до пенсійного віку, то цей вік уже змінився і буде далі змінюватися в сторону збільшення;

б) в авторефераті на с.с. 4, 7,10 та с.с. 9, 76, 162 та ін. дисертації автор пропонує знизити загальний вік кримінальної відповідальності до 15 років, а знижений - до 13 років, що сприятиме, на його думку, попередженню злочинності цієї групи населення. Видається, що названа пропозиція не забезпечена достатніми аргументами;

в) на с. 104 дисертації автор пише, що «... протидія сучасній злочинності неповнолітніх повинна здійснюватися не лише кримінально-правовими засобами, а й шляхом підвищення правосвідомості дітей, починаючи з 10-річного віку». На думку рецензента це слід робити значно раніше – в сім'ї, дитячому садочку, школі тощо.

Висловлені зауваження стосуються значною мірою часткових, дискусійних проблем, які не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації. Захист дисертації – це завжди процес апробації кожного дослідження як науковця. Тому висловлені зауваження, на думку опонента, сприятимуть подальшому науковому становленню дисертанта.

Загальний висновок щодо дисертації. На підставі наведеного вище, є підстави стверджувати, що дисертація О.А. Плашовецького «Кримінально-правова характеристика диференціації віку» за своїм змістом відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Вона є самостійною, завершеною науковою працею, яка відповідає встановленим вимогам щодо

такого виду наукових праць, становить істотний внесок в розвиток кримінально-правової науки, розв'язуючи конкретні завдання диференціації віку кримінальної відповідальності .

Тому вважаю, що автор рецензованої дисертації Олександр Андрійович Плашовецький виявив себе кваліфікованим вченим, перспективним дослідником. Його робота може бути предметом захисту як дисертація, а сам автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент

Національної академії правових наук України,

декан факультету № 6 Львівського державного

університету внутрішніх справ

В.К.Гришук

27. 02.2017р.

